

УДК: 314.1.001:159.96

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2024.2\(22\).8](https://doi.org/10.17721/upj.2024.2(22).8)

Спіцина Л. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
E-mail: lorasp14@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7624-4309
Researcher ID: AAJ-8361-2020

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я І ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

У статті розглядається проблема впливу умови вимушеної міграції на психічне здоров'я вимушених мігрантів та її висвітлення в психологічних та клініко-психологічних дослідженнях. Метою дослідження є аналіз проблемного поля досліджень з психічного здоров'я та благополуччя вимушених мігрантів/ шукачів притулку/ біженців задля посилення підтримки в галузі їх психічного здоров'я і психосоціального благополуччя. Представлено огляд досліджень щодо поширеності психічних розладів вимушених мігрантів та осіб в умовах надзвичайних ситуацій, уточнення самого поняття – мігранти, вимушені переселенці, біженці, пошукачі притулку. До аналізу включено дослідження, присвячені розгляду найбільш поширених розладів психічного здоров'я, таких як тривожні розлади, гострі стресові реакції, депресивні епізоди, когнітивні розлади, посттравматичний стресовий розлад, а також соматичні захворювання; аналізуються дослідження, зосереджені на розумінні структури психічних розладів. Надається детальний аналіз досліджень щодо чинників міграційного стресу, впливу, ризику та захисту, а також тих, що сприяють чи перешкоджають наданню психологічної допомоги на всіх рівнях. Представлено огляд досліджень ефективності психологічних і психотерапевтичних інтервенцій з точки зору того, наскільки вони реально сприяють психічному благополуччю та адаптації в умовах міграції. Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком ресурсів наукового обґрунтування актуальних по-

треб розвитку науки і науково обґрунтованої практики психологічної допомоги в цій царині. Врахування виявлених потреб при організації психологічної, психосоціальної, консультативної та психотерапевтичної практики в галузі психічного здоров'я і психосоціальної підтримки мігрантів та інших груп населення, які потребують такої допомоги, може покращити якість наданих послуг.

Ключові слова: *проблемне поле, психічне здоров'я, психосоціальна підтримка, вимушені мігранти, чинники впливу, благополуччя, адаптація.*

Вступ

Постановка проблеми. Одним з найболючіших симптомів гуманітарної кризи, спричиненої широкомасштабною війною в Україні, стала міграція населення всередині та за межі країни. Кількість вимушених мігрантів з України за кордон на початок 2025 року становить приблизно 6,86 мільйонів осіб у всьому світі (за даними УВКБ ООН), і це не враховуючи внутрішніх мігрантів, кількість яких постійно змінюється, залишаючись постійно високою. На жаль, ці проблеми українців стали однією з численних складових загальносвітового пазла проблеми вимушених мігрантів. За останні два десятиліття чисельність вимушено переміщених мігрантів значно зросла з 33,9 мільйонів у 1997 році до 65,6 мільйонів у 2016 році, з яких 22,5 мільйони осіб були біженцями та 2,8 мільйони - шукачами притулку (УВКБ ООН, 2017).

Пошуки безпечного притулку та переселення, на жаль, мають потужний вплив не лише на добробут людей, але й на їхнє психічне здоров'я. І це закономірно, оскільки вимушені мігранти піддаються впливу великої кількості стресорів, які можуть мати як негайні, так і віддалені наслідки. З глобальним збільшенням кількості вимушених мігрантів, біженців і шукачів притулку фахівці з питань психічного здоров'я стали все більше усвідомлювати необхідність краще розуміти і досліджувати потреби в галузі психічного здоров'я вимушених мігрантів, щоб мати можливість адекватно реагувати на них.

Саме через актуальність проблем психічного здоров'я населення, яке постраждало від міграції, останні два десятиліття можна спостерігати численні спроби дослідити, описати і структурувати особливості проявів психічного здоров'я вимушених мігрантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти психічного здоров'я і психосоціальної підтримки вимушених мігрантів до-

сліджувалися в численних працях. Насамперед, важливо відмітити, що існують епідеміологічні дані, які свідчать про те, що біженці та шукачі притулку як до, так і під час, а також і після переміщення непропорційно більше зазнають впливу екстремальних стресових чинників, порівняно з іншими групами населення, включаючи значні втрати та потенційно травматичні події, такі як катування та військові дії (Bogic et al., 2012; Pribe et al., 2016). Відповідно, порівняно з населенням загалом, біженці відчувають значно вищий рівень психологічного дистресу, вищий рівень соціального стресу в різних сферах (економічна, демографічна, соціальна та культурна сфери, екологічні події) (Lund et al., 2014; Lund, 2018), а також вищі показники деяких психічних розладів, у тому числі посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії та тривоги (Turrini et al., 2017). Порівняно із загальною популяцією, психози також частіше зустрічаються у людей, які зазнали травми та переміщення (Close et al., 2016; Dapunt et al., 2017).

Ціла низка праць присвячена дослідженню найпоширеніших розладів психічного здоров'я, таких як тривожні розлади, гострі стресові рекогнітивні розлади, зміни особистості, або посттравматичний стресовий розлад вимушених мігрантів (Hollifield et al., 2006; Bisson et al., 2015; Fino та ін., 2020; Spitsyna & Wilhelm, 2023; Ullmann та ін., 2015; Perkonigg et al., 2000). Багато уваги приділяється дослідженню дистресу, як до переміщення, так і після переїзду до нового місця (країни) перебування (Bogic та ін. 2015; Carta та ін., 2015; Sangalang та ін., 2019; Blekmoor, 2020; 2018; Turrini et al., 2017; Wu, Renzaho, Hall et al., 2021; Charlson & Ommeren et al., 2019; Kirmayer et al., 2011; Miller & Rasmussen, 2010; Spitsyna & Wilhelm, 2023).

Стрес акумуляції, викликаний розлукою з родиною, розривом соціальних зв'язків, соціальною ізоляцією, зміною гендерних ролей, безробіттям, втратою соціального статусу (Redwood-Campbell et al., 2008; Yuzva, 2023), а також потребою навчитися орієнтуватися в абсолютно новій спільноті та культурній системі (Murtagh et al., 2010; Jain, 2022) також часто стає предметом дослідження в соціальній психології міграції. Багато досліджень присвячується особливостям проявів проблем ментального здоров'я і психосоціальної підтримки вимушених мігрантів з різних країн. Проблеми ПЗ і ПСП сирійських біженців досліджували M. Sijbrandij, C. Acarturk et al (2017), E. Heim (2021), проблеми іранських біженців у сфері психічного здоров'я вивчали V. B. Arnetz, C. L. Broadbridge (2014), біженців - носіїв арабської мови та фарсі, що перебувають в Німеччині, - V. Boettcher та F. Neuner (2022), проблеми українських вимушених мігрантів - T. Fritschi et al. (2022),

BFS Bundesamt (2022), Т. Іванець (2024), А. Коваленко, Е. Гришук, С. Шапапа (2024), Л. Спіцина (2024), Р. Długosz (2023) та ін.

Незважаючи на актуальність і численність досліджень з проблем психічного здоров'я вимушених мігрантів, наразі ще практично не здійснювався системний огляд досліджуваної в цій галузі проблематики задля цілісної оцінки завдань щодо втручань з метою підтримки психічного здоров'я і психосоціального благополуччя мігрантів.

Тому актуальним є завдання здійснити огляд проблемного поля досліджень у цій галузі та рухатися далі в напрямку пошуку оптимальних моделей для опису та структурування цієї проблематики.

Отже, **метою** нашого дослідження є аналіз проблемного поля досліджень з психічного здоров'я та благополуччя вимушених мігрантів/ шукачів притулку/ біженців задля посилення підтримки в галузі їхнього психічного здоров'я і психосоціального благополуччя.

Виклад основного матеріалу

Однією з перших найважливіших тем в означеному проблемному полі є питання оцінки поширеності психічних розладів вимушених мігрантів в умовах надзвичайних ситуацій. Насамперед, слід відмітити дослідження, присвячені оновленню оцінок ВООЗ щодо поширеності психічних розладів у конфліктних ситуаціях і розрахунків їх наявності на 1000 населення (Charlson & Ommeren at all., 2019). У цьому дослідженні вивчалися поширеність впливу воєнної травми, рівень посттравматичного стресового розладу за кластерами симптомів, а також те, чи пов'язані соціально-демографічні показники (освіта, місце проживання, зайнятість) з позитивними оцінками рівня посттравматичного стресового розладу серед цивільного населення, що мешкає в містах, та внутрішньо переміщених осіб в Україні під час триваючого конфлікту на Донбасі (Johnson, Antonaccio et al., 2022). Також було показано, що однією з найбільш актуальних проблем є те, що вимушено переміщені особи мають вищий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) порівняно з тими, які не зазнали переміщення. На додаток до потенційно травматичних подій війни, переслідування та втечі, постміграційні стресори визнано важливим чинником, що впливає на якість життя. Серед них відмічається невідтверджений статус шукача притулку, як один із основних стресових чинників, з якими доводиться справлятися ВПО. Таким чином, важливо вивчити додатковий вплив невідтвердженого статусу шукача притулку на симптоматику посттравматичного стресового розла-

ду, на додаток до впливу інших перед- та пост- міграційних чинників (Boettcher & Neuner, 2022).

При цьому відзначається, що біженцями вважають частину ширшої групи населення, яка є вимушено переміщеною, оскільки термін «біженці» є юридичним визначенням, пов'язаним із Конвенцією ООН про права біженців (Генеральна Асамблея ООН, 1951 рік). Таким чином, не всі вимушено переміщені мігранти визнаються біженцями, і багато з них можуть бути шукачами притулку або внутрішньо переміщеними особами (МОМ, 2011).

Закономірно, що багато праць присвячено дослідженню найбільш поширених розладів психічного здоров'я, таких як тривожні розлади, гострі стресові реакції, депресивні епізоди, когнітивні розлади, зміни особистості або посттравматичний стресовий розлад (Hollifield et al., 2006; Bisson et al., 2015; Fino та ін., 2020; Spitsyna, Wilhelm, 2023; Ullmann та ін., 2015), а також соматичним захворюванням, таким як серцево-судинні проблеми або запалення, пов'язані з розладами психічного здоров'я (Hollifield et al., 2013; Perkonig et al., 2000). Чимало досліджень зосереджено на аналізі «метаструктури» психічних розладів (Krueger & Markon et al, 2006; Carragher et al., 2015; Eaton et al., 2012), їх результати показали, що продуктивним є підхід до структури поширених психічних розладів, який пояснює їх два різновиди: інтерналізовані та екстерналізовані психічні розлади (Krueger et al., 1998; Krueger, 1999; Krueger & Markon, 2006).

Наступним за значенням для розуміння загальної ситуації з дослідженнями психічного здоров'я біженців і шукачів притулку є детальне дослідження ВООЗ чинників впливу, ризику та захисних механізмів психічних розладів для цієї вибірки. В публікації Global Evidence Review on Health and Migration (GENM, 2023) увага зосереджується на важливій темі потреб біженців та мігрантів у сфері психічного здоров'я. В огляді представлено аналіз наявних доказів щодо моделей чинників ризику та захисту, а також чинників, що сприяють чи перешкоджають наданню допомоги на всіх рівнях (індивідуальному, сімейному, громадському та загальнонаціональному). Виявлено сильні сторони, обмеження та прогалини в дослідженнях у сфері психічного здоров'я біженців та мігрантів, й визначено п'ять основних проблем: самоідентичність мігрантів і підтримка громади; основні потреби та безпека; культурні концепції психічного здоров'я та стигматизації; впливи потенційно травматичних подій; навігація систем психічного здоров'я та допоміжних систем і послуг в цій сфері.

Результати низки досліджень доводить, що травматичний досвід може виникнути на кожному етапі переміщення - до міграції, під час переходу та після переселення, і це часто має довгостроковий вплив на добробут (Bogic та ін. 2015; Carta та ін., 2015; Sangalang та ін., 2019; Spitsyna, Wilhelm, 2023). Деякі біженці відчувають депресію, посттравматичний стресовий розлад і загальну тривогу під впливом таких універсальних проблем міграції, як безробіття, низький дохід, обмежені мовні здібності, недоступні послуги та відсутність соціальної підтримки (Abu Suhabain, 2019; Blekmoor, 2020; 2018; Turrini et al., 2017). Для подолання наслідків негативного впливу цих стресорів необхідна подальша увага до ресурсів, які підтримують адаптацію після переселення.

Очевидно, що актуальним і достатньо інтенсивним полем досліджень стало проведення первинних розвідок і систематичних оглядів щодо впливу саме постміграційних умов на появу психічних розладів і особливо посттравматичного стресового розладу серед біженців, шукачів притулку і вимушених мігрантів (Wu, Renzaho, Hall et al, 2021; Charlson, & Ommeren at all., 2019). Історично дослідження психічного здоров'я цих груп зосереджувались на впливі травми, отриманої перед міграцією. Але останні дослідження наочно показують, що травма до міграції справді провокує психічні розлади, у тому числі посттравматичний стресовий розлад, але постміграційний контекст може бути не менш потужним чинником психічних розладів. Більш того, постміграційні чинники можуть пом'якшити здатність біженців відновлюватися від доміграційної травми. Важливість постміграційних стресових чинників для психічного здоров'я біженців свідчить про необхідність терапевтичного втручання з психосоціальними елементами, спрямованого на ширші умови життя біженців та шукачів притулку. Висновки з цих досліджень зазвичай формуються з використанням системи соціальних детермінант здоров'я, яка пов'язує чинники ризику та захисту з матеріальними і соціальними умовами життя біженців після міграції з більш широкими соціальними, економічними та політичними чинниками (Wu, Renzaho, Hall et al, 2021). Встановлено, що дохід є особливо сильною детермінантою здоров'я та впливає на поширеність розладів психічного здоров'я в кожній віковій групі, починаючи з дітей раннього віку, підлітків і закінчуючи дорослими (Baxter, 2013; Ferrari, Saha et al., 2010). Незалежно від свого початкового соціально-економічного походження, біженці часто вимушено втрачають своє матеріальне майно, заощадження, включаючи бізнеси, і внаслідок цього, багато хто потрапляє в ситуацію відносної бідності та мо-

же залишатися в такій ситуації і в наступні роки (Flaxman, Vos, 2013). Деякі дослідження психічного здоров'я біженців виявили зв'язок між низьким соціально-економічним статусом і посттравматичним стресовим розладом, дистресом та/або депресією (WHO and United Nations High Commissioner for Refugees, 2015). Мета-аналіз 59 досліджень, у яких порівнювали психічне здоров'я біженців та постійного населення, виявив чіткий лінійний зв'язок між психічним здоров'ям біженців та показниками їхніх економічних можливостей, комплексною структурою, що включає право на роботу, доступ до працевлаштування і соціально-економічний статус (World Bank Group, 2017). Боротьба за пошук відповідної роботи, або навіть будь-якої роботи, є особливо поширеним досвідом для біженців (Barendregt, 2017). Біженці можуть зіткнутися з більшими проблемами працевлаштування, ніж добровільні мігранти, оскільки вибір того, коли і куди мігрувати, є набагато менш контрольованим. Як наслідок, вони з меншою ймовірністю будуть розмовляти офіційною мовою нової країни перебування, що постійно виявляється основною перешкодою для працевлаштування. Також є дані досліджень щодо того, що такі соціально-економічні чинники, як невідповідне житло та фінансові труднощі, окрім розлучення сім'ї, виявилися найбільшimi джерелами постміграційного стресу для біженців з колишньої Югославії, які зараз проживають у Німеччині, Італії та Великій Британії (Uphoff, Robertson, 2020).

Загалом слід підкреслити роль соціальних чинників у підтримці психічного здоров'я мігрантів, особливо системи соціальних зв'язків. Й очевидний позитивний вплив на психічне здоров'я ситуації, коли людині вдається, як мінімум, підтримувати, або й розвивати свою систему соціального включення, і безумовний негативний вплив ситуації, в якій це не вдається. Війни та катастрофи, вимушена міграція та переміщення не лише завдають шкоди людині, а й призводять до загальних уражень соціальної та фізичної екології громади, які впливають на психосоціальне благополуччя. Як писав Е. Еріксон «вони являють собою удар по основних тканинах соціального життя, що руйнує зв'язки між людьми і погіршує переважаюче почуття громади... поступове усвідомлення того, що громада більше не існує як ефективне джерело підтримки і що важлива частина «Я» зникла... «Я» продовжує існувати, хоч і в пошкодженому вигляді і, можливо, навіть назавжди зміненому. «Ти» продовжує існувати, хоча й на відстані, і з ним важко спілкуватися. Але «Ми» більше не існує як пов'язана пара або як з'єднані клітини у більшому суспільному організмі» (Еріксон, 1976, с. 154).

Люди, які постраждали від надзвичайних ситуацій, насамперед мають розглядатися як активні учасники процесу покращення індивідуального та колективного благополуччя, а не як пасивні одержувачі послуг, які надаються іншими. Зміцнення резильєнтності громади є вирішальним чинником у відновленні після негараздів та у запобіганні довгостроковим труднощам із психічним здоров'ям та соціальними проблемами (Norris et al., 2008; Padgett, 2002).

Важливе місце в означеному проблемному полі досліджень займає також процес оцінки психічного здоров'я та психосоціальної підтримки вимушених мігрантів. У Всесвітньому дослідженні Peter de Jonge et al. (2018) з'ясувалось дуже важливе питання: чи є стабільною і наскільки саме, міжнаціональна структура поширених психічних розладів – питання «структурної валідності» ментальних розладів. У результаті отримано глибше розуміння міжнаціональної інваріантності вимірювання латентної структури поширених психічних розладів.

Питання культурної адаптації втручань у сфері психічного здоров'я біженців і мігрантів, досліджувалось швейцарською клінічною психологинєю Е. Heim (2021). Дослідження проводилося з метою з'ясування емпіричних доказів того, що є необхідним для того, щоб психологічні втручання, розроблені в західних, освічених, індустріальних, багатих і демократичних суспільствах (які прийнято означати як WEIRD), були ефективними для лікування поширених психічних розладів серед представників так званих культурно та етнічно різноманітних груп (Heim et al., 2021). Цей проект було створено задля гармонізації та документування процесу культурної адаптації клініко-психологічних втручань в сфері психічного здоров'я біженців на основі розроблених одинадцяти критеріїв звітності для супервізії та документування цього процесу у клінічних випробуваннях.

Подібні результати одержано в дослідженнях, присвячених проясненню ефективності психологічних, психосоціальних, психотерапевтичних клінічних інтервенцій для окремих груп шукачів притулку чи біженців. Рандомізовані контрольовані дослідження (РКД) показують, що психосоціальні інтервенції, тобто інтервенції, зосереджені на взаємозв'язку між соціальними обставинами та думками, емоціями та поведінкою людей, можуть бути корисними також для лікування деяких психічних розладів у шукачів притулку та біженців (Nosè та ін., 2017). Незважаючи на те, що існують певні рекомендації щодо надання психотерапевтичних і психосоціальних втручань (наприклад, керівні принципи NICE у Великобританії щодо посттравматичних стресових розладів), вважається, що конкретні керівні принципи, що

ґрунтуються на фактичних даних, ще мають бути розроблені для цих груп населення. Тому важливо своєчасно оцінити, чи підтверджують поточні дані доцільність надання психосоціальних втручань для шукачів притулку та біженців із такими психічними розладами, як ПТСР, депресивні та тривожні розлади (Koesters et al., 2018; Turrini, Purgato, 2019).

Цікавими виявилися результати досліджень ефективності психологічних, психосоціальних і психотерапевтичних інтервенцій з точки зору того, наскільки вони реально сприяють психічному благополуччю та адаптації в умовах переселення (Stacey, Poulin & Crump, 2022). Огляд психотерапевтичних втручань для лікування посттравматичного стресового розладу для біженців у країнах з високим рівнем доходу дозволив виявити, що, насамперед, когнітивно-поведінкова терапія та терапія наративною експозицією серед проведених досліджень продемонстрували позитивний вплив на зменшення симптомів психічних розладів серед біженців (Nose et al., 2017; Lambert, & Alhassoon, 2015; Murray et al., 2010; Nosè et al., 2017). Також успішні психосоціальні втручання у сфері психічного здоров'я на рівні громади включали впровадження рідної мови учасників, надання послуг культурно схожим групам клієнтів, усвідомлення безпеки та доступності при виборі місця роботи групи та увагу до потреб адаптації мігрантів (Murray et al., 2010; Вільямс, Томпсон, 2011). Спираючись на модель когнітивно-поведінкової терапії, орієнтованої на психосоматику, ефективні підходи щодо зменшення симптомів травми та тривоги включали розвиток психологічної гнучкості та посилення позитивного впливу (Hinton et al., 2013). Таким чином, хоча дослідження показали цінність втручань і послуг також на рівні громади, необхідна додаткова увага до застосування ефективних моделей практик надання спеціалізованих психотерапевтичних послуг серед різноманітних спільнот біженців і мігрантів для підтримки їхнього психічного здоров'я.

Висновки

У результаті проведеного дослідження представлено огляд проблемного поля досліджень з психічного здоров'я та благополуччя вимушених мігрантів задля посилення підтримки у царині їхнього психічного здоров'я і психосоціального благополуччя. Виявлено, що найбільш досліджуваними в психологічній і клініко-психологічній літературі є теми поширеності психічних розладів вимушених мігрантів в умовах надзвичайних ситуацій, включаючи аналіз і уточнення само-

го поняття предмету дослідження - мігранти, вимушені переселенці, пошукачі притулку, біженці. В аналіз включено дослідження, присвячені розгляду найбільш поширених розладів психічного здоров'я, таких як тривожні розлади, гострі стресові реакції, депресивні епізоди, когнітивні розлади, посттравматичні стресові розлади, а також соматичні захворювання; аналізуються також дослідження, зосереджені на глибокому розумінні структури психічних розладів. Також представлено детальний аналіз досліджень щодо чинників міграційного стресу, впливу, ризику та захисту, а також чинників, що сприяють чи перешкоджають наданню психологічної допомоги на всіх рівнях. Представлено також огляд досліджень щодо ефективності психотерапевтичних інтервенцій з точки зору того, наскільки вони реально сприяють психічному благополуччю та адаптації в умовах переселення.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з пошуком і знаходженням ресурсів наукового обґрунтування актуальних потреб розвитку науки і науково обґрунтованої практики психологічної допомоги в царині психічного здоров'я і психосоціальної підтримки вимушених мігрантів, що наразі є однією з найактуальніших проблем сьогодення. Врахування ж цих виявлених потреб в організації психологічної, психосоціальної, консультативної та психотерапевтичної практики в царині психічного здоров'я і психосоціальної підтримки мігрантів та інших груп населення, які потребують такої допомоги, очевидно може допомогти суттєво покращити якість наданих послуг.

Декларація про конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства та/або публікації цієї статті.

Список використаних джерел

Abu Suhaiban, H., Grasser, L. R., & Javanbakht, A. (2019). Mental health of refugees and torture survivors: A critical review of prevalence, predictors, and integrated care. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 2309. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132309>

Barendregt, J. (2017). *Ersatz Version 1.2. 2012*. Retrieved from: http://www.epigear.com/index_files/ersatz.html

Baxter, A., Scott, K., Vos, T., & Whiteford, H. (2010) Global prevalence of anxiety disorders: a systematic review and meta-regression. *Psychol. Med.*, 43, 897–910.

Bisson, J. I., Cosgrove, S., Lewis, C., & Robert, N. P. (2015). Post-traumatic stress disorder. *BMJ*, 351, h6161. <https://doi.org/10.1136/bmj.h6161>

Blackmore, R., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Gray, K. M., Fitzgerald, G., Misso, M., & Gibson-Helm, M. (2020). The prevalence of mental illness in refugees

and asylum seekers: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, 17(9), e1003337–24. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003337>

Boettcher, V., & Neuner, F., (2022). The Impact of an Insecure Asylum Status on Mental Health of Adult Refugees in Germany. *Clinical Psychology in Europe*, 4(1), <https://doi.org/10.32872/cpe.6587>

Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: A systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, 15(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>

Carta, M. G., Moro, M. F., & Bass, J. (2015). War traumas in the Mediterranean area. *The International Journal of Social Psychiatry*, 61(1), 33–38. <https://doi.org/10.1177/0020764014535754>

Carragher, N., Krueger, R. F., Eaton, N. R., & Slade, T. (2015). Disorders without borders: current and future directions in the meta-structure of mental disorders. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(3), 339–50.

Charlson, F., Ommeren, M., & Flaxman, A. at all. (2019). New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet*, 394(10194), 240–248, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30934-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30934-1)

Dlugosz, P. (2023). War trauma and strategies for coping with stress among Ukrainian refugees staying in Poland. *Journal of Migration and Health*, 7, 8, 100196. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2023.100196>

Eaton, N. R., Keyes, K. M., Krueger, R. F., Balsis, S., Skodol, A. E., Markon, K. E., Grant, B. F., & Hasin, D. S. (2012). An invariant dimensional liability model of gender differences in mental disorder prevalence: evidence from a national sample. *Journal of Abnormal Psychology*, 121(1), 282–288.

Erikson, K. (1976). *Everything in its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. New York : Simon and Schuster Paperbacks.

Fino, E., Mema, D., & Russo, P. M. (2020) War trauma exposed refugees and posttraumatic stress disorder: the moderating role of trait resilience. *Psychosom. Res.*, 129, 109905. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2019.109905>

Flaxman, A., Vos, T., & Murray, C. (2013) *An integrative meta-regression framework for descriptive epidemiology*. Seattle, WA : University of Washington Press.

Fritschi, T., von Bergen, M., Müller, F., Lehmann, O., Pfiffner, R., Kaufmann, C., & Hänggeli, A. (2022). *Finanzflüsse und Finanzierungsmodelle im Bereich Wohnangebote für Menschen mit Behinderung*. Bern : BFH.

Global Evidence Review on Health and Migration (2023). Geneva : World Health Organization. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK577899/>

Heim, E. et al. (2021). Reporting Cultural Adaptation in Psychological Trials. The RECAPT criteria. *Clinical Psychology in Europe*, 3, <https://doi.org/10.32872/cpe.6351>

Hollifield, M., Verbillis-Kolp, S., & Farmer, B. et al. (2013). The Refugee Health Screener-15 (RHS-15): development and validation of an instrument for anxiety, depression, and PTSD in refugees. *Gen. Hosp. Psychiatry* 35(2), 202–209. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsy.2012.12.002>

Johnson, R. J., Antonaccio, O., & Botchkovar, E. Et al. (2022). War trauma and PTSD in Ukraine's civilian population: comparing urban-dwelling to internally displaced persons. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57, 1807–1816. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02176-9>

Lambert, J. E., & Alhassoon, O. M. (2015). Trauma-focused therapy for refugees: Meta-analytic findings. *Journal of Counseling Psychology, 62*(1), 28–37. <https://doi.org/10.1037/cou0000048>

List of Briefing of the Ministry of Health of Ukraine in September 2023. (2023). Retrieved from: <https://www.tewhauora.govt.nz/publications/list-of-briefings-to-the-minister-of-health-august/>

Markon, K. E., & Krueger, R. F. (2005). Categorical and continuous models of liability to externalizing disorders: a direct comparison in NESARC. *Archives of General Psychiatry, 62*(12), 1352–1359.

Marquez, P. V. (2017). *Mental health among displaced people and refugees : making the case for action at the World Bank Group (English)*. Washington, D. C. : World Bank Group.

Mental health of refugees and migrants: risk and protective factors and access to care. (2023). *WHO, Global Evidence Review on Health and Migration (GEHM)*. Retrieved from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240081840/>

MhGAP Humanitarian Intervention Guide (mhGAP-HIG): clinical management of mental, neurological and substance use conditions in humanitarian emergencies. (2015). Geneva : World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548922>

Murray, K. E., Davidson, G. R., & Schweitzer, R. D. (2010). Review of refugee mental health interventions following resettlement: best practices and recommendations. *Am. J. Orthopsychiatr, 80*(4), 576–585.

Nosè, M., Ballette, F., Bighelli, I., Turrini, G., Purgato, M., Tol, W., Priebe, S., & Barbui, C. (2017). Psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder in refugees and asylum seekers resettled in high-income countries: Systematic review and meta-analysis. *PLoS One, 12*(2), e0171030.

Peter de Jonge, et al. (2018). Process evaluations of mental health and psychosocial support interventions for populations affected by humanitarian crises. *Psychol. Med., 48*(12).

Perkonig, A., Kessler, R. C., Storz, S., & Wittchen, H. U. (2000). Traumatic events and posttraumatic stress disorder in the community: prevalence, risk factors and comorbidity. *Acta Psychiatr. Scand. 101*, 46–59. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0447.2000.101001046.x>

Redwood-Campbell, L., Thind, H., Howard, M., Koteles, J., Fowler, N., & Kaczorowski, J. (2008). Understanding the health of refugee women in host countries: lessons from the Kosovar re-settlement in Canada. *Prehosp. Disaster Med., 23*(4), 322–327.

Sangalang, C. C., Becerra, D., Mitchell, F. M., Lechuga-Peña, S., Lopez, K., & Kim, I. (2019). Trauma, post-migration stress, and mental health: A comparative analysis of refugees and immigrants in the United States. *Journal of Immigrant and Minority Health, 21*(5), 909–919.

Spitsyna, L., & Wilhelm, P. (2023). Mental Health and Well-Being of Asylum Seekers From Ukraine in Switzerland and other European Countries. *CBT in a Changing World: Migration and Cultural Diversity (Antalya, 04-07 October 2023)* (p. 331). Retrieved from:

Stacey, A. Shaw, Patrick, P., & Kirra Crump. (2022). Implementing Psychosocial Support Groups in U.S. Refugee Resettlement. *Journal of Social Service Research, 48*(5), 593–605. DOI: 10.1080/01488376.2022.20961

Turrini, G., & Purgato, M. etc. (2019). Efficacy and acceptability of psychosocial interventions in asylum seekers and refugees: systematic review and meta-analysis. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 28(4), 376–388.

Ullmann, E., Barthel, A., Tach'e, S., Bornstein, A., Licinio, J., & Bornstein, S. R. (2015). Emotional and psychological trauma in refugees arriving in Germany in 2015. *Mol. Psychiatry*, 20(12), 1483–1484.

Uphoff, E., Robertson, L., Cabieses, B., Villalón, FJ., Purgato, M., Churchill, R., & Barbui, C. (2020). An overview of systematic reviews on mental health promotion, prevention, and treatment of common mental disorders for refugees, asylum seekers, and internally displaced persons. *Cochrane Database Syst Rev.*, 9(9), CD013458.

Williams, M. E., & Thompson, S. C. (2011). The use of community-based interventions in reducing morbidity from the psychological impact of conflict-related trauma among refugee populations: A systematic review of the literature. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 13(4), 780–794.

Wu, S., Renzaho, A. M. N., Hall, B. J., Shi, L., Ling, L., & Chen, W. (2021). Time-varying associations of pre-migration and post-migration stressors in refugees' mental health during resettlement: A longitudinal study in Australia. *The Lancet Psychiatry*, 8(1), 36–47. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30422-3](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30422-3)

Yuzva, L. (2023). *Separated families in Ukraine during the war*. Retrieved from: <http://inter-lab-wojna-ukraina.up.krakow.pl/2022/12/28/separated-families-in-ukraine-during-the-war/>

Іванець, Т. М. (2024). Подолання дистресу вимушеного переміщення та відновлення психічного здоров'я вимушених мігрантів. *Науковий вісник УНУ. Серія: Психологія. Медична психологія*, 3. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.3.5>

Коваленко, А. Б, Гришук, Е. Ю., & Шарапа, С. В. (2024) Зв'язок соціальної ідентичності та соціально-психологічної адаптації в українських мігрантів *Український психологічний журнал*, 1(21), 51–77.

Посібник із психічного здоров'я і психосоціальної підтримки на рівні громад в умовах надзвичайної ситуації та переміщення населення. (2022). Женева : Міжнародна організація з міграції (МОМ).

Спіцна, Л. В. (2024). Дослідження стану психологічного здоров'я вимушених мігрантів з України у Швейцарії та інших країнах Європи. *Матеріали Міжнародної конференції конференції «Забезпечення психологічної підтримки та адаптації українців у повоєнний період» (м. Київ, 21-22 лютого 2024 р.)*. Київ : Крок. Режим доступу: <https://conf.krok.edu.ua/Geoeconom/PPSAU-2024/schedConf/presentations?searchInitial=%D0%A1&track=>

References

Abu Suhaiban, H., Grasser, L. R., & Javanbakht, A. (2019). Mental health of refugees and torture survivors: A critical review of prevalence, predictors, and integrated care. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 2309. <https://doi.org/10.3390/ijerph16132309>.

Barendregt, J. (2017). *Ersatz Version 1.2. 2012*. Retrieved from: http://www.epigear.com/inde_x_files/ersatz.html

Baxter, A, Scott, K, Vos, T., & Whiteford, H. (2010) Global prevalence of anxiety disorders: a systematic review and meta-regression. *Psychol. Med.*, 43, 897–910.

Bisson, J. I., Cosgrove, S., Lewis, C., & Robert, N. P. (2015). Post-traumatic stress disorder. *BMJ*, *351*, h6161. <https://doi.org/10.1136/bmj.h6161>

Blackmore, R., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Gray, K. M., Fitzgerald, G., Misso, M., & Gibson-Helm, M. (2020). The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Medicine*, *17*(9), e1003337–24. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003337>.

Boettcher, V., & Neuner, F., (2022) The Impact of an Insecure Asylum Status on Mental Health of Adult Refugees in Germany. *Clinical Psychology in Europe*, *4*(1), <https://doi.org/10.32872/cpe.6587>

Bogic, M., Njoku, A., & Priebe, S. (2015). Long-term mental health of war-refugees: A systematic literature review. *BMC International Health and Human Rights*, *15*(1), 29. <https://doi.org/10.1186/s12914-015-0064-9>

Carta, M. G., Moro, M. F., & Bass, J. (2015). War traumas in the Mediterranean area. *The International Journal of Social Psychiatry*, *61*(1), 33–38. <https://doi.org/10.1177/0020764014535754>

Carragher, N., Krueger, R. F., Eaton, N. R., & Slade, T. (2015) Disorders without borders: current and future directions in the meta-structure of mental disorders. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *50*(3), 339–50.

Charlson, F., Ommeren, M., & Flaxman, A. et al. (2019). New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet*, *394*(10194), 240–248, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30934-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30934-1)

Długosz, P. (2023). War trauma and strategies for coping with stress among Ukrainian refugees staying in Poland. *Journal of Migration and Health*, *7*, 8, 100196. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2023.100196>

Eaton, N. R., Keyes, K. M., Krueger, R. F., Balsis, S., Skodol, A. E., Markon, K. E., Grant, B. F., & Hasin, D. S. (2012). An invariant dimensional liability model of gender differences in mental disorder prevalence: evidence from a national sample. *Journal of Abnormal Psychology*, *121*(1), 282–288.

Erikson, K. (1976). *Everything in its Path: Destruction of Community in the Buffalo Creek Flood*. New York : Simon and Schuster Paperbacks.

Fino, E., Mema, D., & Russo, P.M. (2020) War trauma exposed refugees and posttraumatic stress disorder: the moderating role of trait resilience. *Psychosom. Res.*, *129*, 109905. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2019.109905>

Flaxman, A., Vos, T., & Murray, C. (2013) *An integrative meta-regression framework for descriptive epidemiology*. Seattle, WA : University of Washington Press.

Fritschi, T., von Bergen, M., Müller, F., Lehmann, O., Pfiffner, R., Kaufmann, C., & Hänggeli, A. (2022). *Finanzflüsse und Finanzierungsmodelle im Bereich Wohnangebote für Menschen mit Behinderung*. Bern : BFH.

Global Evidence Review on Health and Migration (2023). Geneva : World Health Organization. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK577899/>

Heim, E. et al. (2021). Reporting Cultural Adaptation in Psychological Trials. The RECAPT criteria. *Clinical Psychology in Europe*, *3*, <https://doi.org/10.32872/cpe.6351>

Hollifield, M., Verbillis-Kolp, S., & Farmer, B. et al. (2013). The Refugee Health Screener-15 (RHS-15): development and validation of an instrument for anxiety, depression, and PTSD in refugees. *Gen. Hosp. Psychiatry* *35*(2), 202–209. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsy.2012.12.002>

Johnson, R. J., Antonaccio, O., & Botchkovar, E. Et al. (2022). War trauma and PTSD in Ukraine's civilian population: comparing urban-dwelling to internally displaced persons. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 57, 1807–1816. <https://doi.org/10.1007/s00127-021-02176-9>

Lambert, J. E., & Alhassoon, O. M. (2015). Trauma-focused therapy for refugees: Meta-analytic findings. *Journal of Counseling Psychology*, 62(1), 28–37. <https://doi.org/10.1037/cou0000048>

List of Briefing of the Ministry of Health of Ukraine in September 2023. (2023). Retrieved from: <https://www.tewhatuora.govt.nz/publications/list-of-briefings-to-the-minister-of-health-august/>

Markon, K. E., & Krueger, R. F. (2005). Categorical and continuous models of liability to externalizing disorders: a direct comparison in NESARC. *Archives of General Psychiatry*, 62(12), 1352–1359.

Marquez, P. V. (2017). *Mental health among displaced people and refugees : making the case for action at the World Bank Group (English)*. Washington, D. C. : World Bank Group.

Mental health of refugees and migrants: risk and protective factors and access to care. (2023). WHO, *Global Evidence Review on Health and Migration (GEHM)*. Retrieved from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240081840/>

MhGAP Humanitarian Intervention Guide (mhGAP-HIG): clinical management of mental, neurological and substance use conditions in humanitarian emergencies. (2015). Geneva : World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548922>

Murray, K. E., Davidson, G. R., & Schweitzer, R. D. (2010). Review of refugee mental health interventions following resettlement: best practices and recommendations. *Am. J. Orthopsychiatr*, 80(4), 576–585.

Nosè, M., Ballette, F., Bighelli, I., Turrini, G., Purgato, M., Tol, W., Priebe, S., & Barbui, C. (2017). Psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder in refugees and asylum seekers resettled in high-income countries: Systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 12(2), e0171030.

Peter de Jonge, et al. (2018). Process evaluations of mental health and psychosocial support interventions for populations affected by humanitarian crises. *Psychol. Med.*, 48(12).

Perkonig, A., Kessler, R. C., Storz, S., & Wittchen, H. U. (2000). Traumatic events and posttraumatic stress disorder in the community: prevalence, risk factors and comorbidity. *Acta Psychiatr. Scand.* 101, 46–59. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0447.2000.101001046.x>

Redwood-Campbell, L., Thind, H., Howard, M., Koteles, J., Fowler, N., & Kaczorowski, J. (2008). Understanding the health of refugee women in host countries: lessons from the Kosovar re-settlement in Canada. *Prehosp. Disaster Med.*, 23(4), 322–327.

Sangalang, C. C., Becerra, D., Mitchell, F. M., Lechuga-Peña, S., Lopez, K., & Kim, I. (2019). Trauma, post-migration stress, and mental health: A comparative analysis of refugees and immigrants in the United States. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 21(5), 909–919.

Spitsyna, L., & Wilhelm, P. (2023). Mental Health and Well-Being of Asylum Seekers From Ukraine in Switzerland and other European Countries. *CBT in a*

Changing World: Migration and Cultural Diversity (Antalya, 04-07 October 2023) (p. 331). Retrieved from:

Stacey, A. Shaw, Patrick, P., & Kirra Crump. (2022). Implementing Psychosocial Support Groups in U.S. Refugee Resettlement. *Journal of Social Service Research*, 48(5), 593–605. DOI: 10.1080/01488376.2022.20961

Turrini, G., & Purgato, M. etc. (2019). Efficacy and acceptability of psychosocial interventions in asylum seekers and refugees: systematic review and meta-analysis. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 28(4), 376–388.

Ullmann, E., Barthel, A., Tach'è, S., Bornstein, A., Licinio, J., & Bornstein, S. R. (2015). Emotional and psychological trauma in refugees arriving in Germany in 2015. *Mol. Psychiatry*, 20(12), 1483–1484.

Uphoff, E., Robertson, L., Cabieses, B., Villalón, F.J., Purgato, M., Churchill, R., & Barbui, C. (2020). An overview of systematic reviews on mental health promotion, prevention, and treatment of common mental disorders for refugees, asylum seekers, and internally displaced persons. *Cochrane Database Syst Rev*, 9(9), CD013458.

Williams, M. E., & Thompson, S. C. (2011). The use of community-based interventions in reducing morbidity from the psychological impact of conflict-related trauma among refugee populations: A systematic review of the literature. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 13(4), 780–794.

Wu, S., Renzaho, A. M. N., Hall, B. J., Shi, L., Ling, L., & Chen, W. (2021). Time-varying associations of pre-migration and post-migration stressors in refugees' mental health during resettlement: A longitudinal study in Australia. *The Lancet Psychiatry*, 8(1), 36–47. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30422-3](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30422-3)

Yuzva, L. (2023). *Separated families in Ukraine during the war*. Retrieved from: <http://inter-lab-wojna-ukraina.up.krakow.pl/2022/12/28/separated-families-in-ukraine-during-the-war/> [in Ukrainian].

Ivanets, T. M. (2024). Podolannia dystresu vymushenoho peremishchennia ta vidnovlennia psykhichnoho zdorovia vymushenykh mihrantiv [Overcoming the distress of forced displacement and restoring the mental health of forced migrants]. *Naukovyi visnyk UNU. Serii: Psykholohiia. Medychna psykholohiia*, 3. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.3.5> [in Ukrainian].

Kovalenko, A. B., Hryshchuk, E. Yu., & Sharapa, S. V. (2024) Zviazok sotsialnoi identychnosti ta sotsialno-psykholohichnoi adaptatsii v ukrainskykh mihrantiv [Relations between ukrainian migrants' social Identity and their social-psychological Adaptation]. *Ukrainskyi psykholohichnyi zhurnal*, 1(21), 51–77. [in Ukrainian].

Posibnyk iz psykhichnoho zdorovia i psykosotsialnoi pidtrymky na rivni hromad v umovakh nadzvychajnoi situatsii ta peremishchennia naseleння [Guide to community-based mental health and psychosocial support in emergencies and displacement]. (2022). Zheneva : Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii (MOM). [in Ukrainian].

Spitsyna, L. V. (2024). Doslidzhennia stanu psykholohichnogo zdorovia vymushenykh mihrantiv z Ukrainy u Shveitsarii ta inshykh krainakh Yevropy [Research on the psychological health of forced migrants from Ukraine in Switzerland and other European countries]. *Materialy Mizhnarodnoi konferentsii konferentsii «Zabezpechennia psykholohichnoi pidtrymky ta adaptatsii ukraintsv u povoiennyi period» (m. Kyiv, 21-22 liutoho 2024 r.)*. Kyiv : Krok. Rertieved from: <https://conf.krok.edu.ua/Geoconom/PPSAU-2024/sched Conf/presentations?searchInitial=%D0%A1&track=> [in Ukrainian].

Abstract

Spitsyna L. V.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Zaporizhzhia National University

E-mail: lorasp14@gmail.com

PROBLEM FIELD OF PSYCHOLOGICAL RESEARCH ON MENTAL HEALTH AND PSYCHOSOCIAL SUPPORT OF FORCED MIGRANTS

The article examines how the conditions of forced migration affect the mental health of displaced persons and how this issue is covered in psychological and clinical psychological scientific literature. The purpose of our study was to analyse the problem of the mental health and well-being of forced migrants/asylum seekers/refugees in order to strengthen support for their mental health and psychosocial well-being. The article presented a review of studies on mental disorders characteristic for forced migrants and people in emergency situations, and clarified the very concept of migrants, forced migrants, refugees, and asylum seekers. The analysis included studies that addressed the most common mental health disorders, such as anxiety disorders, acute stress reactions, depressive episodes, cognitive disorders, post-traumatic stress disorder, and somatic illnesses; it also analysed studies that focused on better understanding the structure of mental disorders. The article also provided a detailed analysis of research on migration stress factors, exposure, risk and protection factors, as well as factors facilitating and hindering psychological assistance at all levels. It also provided an overview of research on the effectiveness of psychological and psychotherapeutic interventions in terms of how well they actually contributed to mental well-being and adaptation in the context of resettlement. We associate the prospects for further research with the search for and finding resources for scientific substantiation of the current needs for the development of science and evidence-based practice of psychological assistance in this area. Taking into account these identified needs in the organisation of psychological, psychosocial, counselling and psychotherapeutic practice in the field of mental health and psychosocial support for migrants and other population groups in need of such assistance can obviously help improve the quality of services in this area.

Key words: *problem area, mental health, psychosocial support, forced migrants, factors of influence, well-being, adaptation.*

Отримано – 08 серпня 2024
Received – August 08, 2024

Рецензовано – 10 серпня 2024
Revision – August 10, 2024

Прийнято – 14 серпня 2024
Accepted – August 14, 2024